

HERALDISK TIDSSKRIFT

BIND 1 • NR 7 • 1963

Ny heraldisk litteratur

SOCIETAS HERALDICA SCANDINAVICA

Heraldisk Selskab • Heraldinen Seura • Skjaldfræðafélagið

Heraldisk Selskap • Heraldiska Sällskapet

Ny heraldisk Litteratur

Den heraldiske Stil

Hubert Allcock: »Heraldic Design«, Tudor Publ. Comp., New York, 1962; 96 sider, ca. 500 ill., indb. Dkr. 39,75.

Med mellemrum udkommer værker, hvis hovedformål er at værne om den heraldiske stil og ved gode eksempler at inspirere til en sanering af de værste misforståelser. Herhjemme har vi *R. Mejborgs* »Decorative Våbenskjolde«, 1886, men genrens klassiker er nok *G. W. Eve: »Decorative Heraldry«* fra 1897. I den nyeste tid er rækken blevet forøget fra *amerikansk* side med en i flere henseender bemærkelsesværdig bog af Hubert Allcock.

Det interessanteste ved bogen er den omtale, der vies den *kommercielle* heraldik. Allerede *Seyler* behandlede indgående varemærkevåbenerne, men sjældent ser man firmamærkets (oftest forspildte) heraldiske muligheder vist mere slående end her. For eks. demonstreres det engelske kongevåbens udvikling fra et oprindeligt identifikationstegn over stadiet som »pragtstykke« til den sluttelige forfladigelse, som kan ses blandt andet på Pall-Mall-cigaretpakningen. Tre af bogens tavler er helliget heraldiske varemærker (biler, whisky, sko etc.), og eksemplerne giver et klart indtryk af den kommercielt og reklameprægede heraldiks stade. I teksten slår forfatteren til lyd for forbedringer og ridser kort principperne for det gode varemærke op.

På et af disse varemærker ses i øvrigt noget usædvanligt: mærket viser Venezias våben, og skjoldet »krones« af *dogehuen*, vel det suverænitetsstegn, man sjældnest støder på.

Bogens styrke er i det hele taget det ret omfattende illustrationsmateriale (bl. a. tavler med akademiske våbener, og tidlige mærker fra Amerika), som man dog desværre alt for ofte savner mere detaljerede oplysninger om — således mangler fuldstændig kildehenvisninger til de 30

tavler med »arms of the world«, som giver et karakteristisk udvalg af t. eks. italienske, franske, russiske og *skandinaviske* våbener. For disse sidstes vedkommende har kilden udelukkende været *Arvid Berghmans* »Borgerlig vapenrulla«, 1950, hvorfra våbenerne gengives i let omtegnet form, men uden at noget af *Sven Skölds* elegance går tabt. Man kan kun glæde sig over, at disse stilrene svenske våbener kommer en international læsekreds for øje.

Illustrationerne er gennemgående taget efter gode forbilleder, selvom gengivelserne af de amerikanske mærker lader en del tilbage at ønske. Bogen må siges at opfylde sin mission som »håndbog for kunstnere og kunsthåndværkere« — ligesom der spredt i den, naturligvis, ret elementære tekst findes en del oplysninger af mere speciel interesse. Til trods for den temmelig høje pris kan værket anbefales også til andre end begyndere p. g. a. sit figurmateriale, der også belyser den amerikanske heraldik.

P. H.

Baggrundsviden

E. Wagner, Z. Drobna og J. Durdik, »Tracht, Wehr und Waffen des späten Mittelalters 1350—1450«. Forlaget Artia, Praha, Tjekkoslavakiet, 2. udgave 1960. Format: 24 × 33,5 cm; 73 tekstsider, 370 plancher (heraf 97 i farver) med utallige skitser. Pris: ca. 100 Dkr.

Naturligvis er ikke *alt* i denne store bog heraldik, men det er *næsten altsammen* nyttig baggrundsviden for heraldikeren. De utallige, ikke særlig smukke, men meget illustrerende skitser er inddelt i følgende emnegrupper: Den borgerlige dragt (der dog også omfatter landlige, kirkelige, adelige og fyrstelige dragter for begge køn). Kampklædning. Hjelme. Skjolde. Blanke våben. Mekaniske skydevåben. Ildvåben. Faner og bannere. Sad-

ler og seletøj. Vogne og traintilbehør. Telte og lejrindretning.

Personlig ville jeg have foretrukket en tilsvarende beskrivelse af perioden 1250—1350, men det havde nok været ulige sværere at samle et så righoldigt materiale fra denne tid. Om bogen kan fortælle noget af heraldisk interesse, som »man« ikke vidste i forvejen? Ja, jeg kan da f. eks. nævne, at fem af plancherne omhandler »paveser«. De skal ikke fortvivle, hvis De ikke aner hvad en pave er — en kendt dansk heraldisk quiz-mester vidste det heller ikke; det er et stort skjold, som plantes på jorden foran (bue)skytten. Navnet stammer muligvis fra den italienske by Pavia. Paveserne er bemalede, men da de i regelen tilhørte byen eller borgen, figurerer tit flere våbener på pavesen foruden anden udsmykning.

Der er et væld af kildehenvisninger og en udmærket bibliografi og, da Tjekkoslovakiet jo ligger lidt udenfor vor vanlige omgangskreds, er en del af stoffet så godt som ukendt i Nord- og Vesteuropa.

Hant.—

Heraldik i videre Forstand

Georg Garde: »Silkebroderede lærredsduge fra 16. og 17. århundrede i Nationalmuseet«; ca. 22 × 30 cm; 28 sider + 49 plancher, delvis i farver; kartonneret Dkr. 28.50. Forlaget Rhodos, 1962.

Bogen bringer billeder og detailbilleder af 16 duger med en forklarende tekst på engelsk og dansk. Af egentlig heraldik er der ikke meget: 20—22 danske våbener, næsten alle adelige, samt et par udenlandske. Og dét der er, er pauvert. Det eneste af interesse er i virkeligheden et kuriøst eksempel på heraldisk uforstand.

Af heraldik i videre begreb er der imidlertid meget at fordybe sig i og glæde sig over. De gengivne duger indeholder talrige symboler og allegoriske fremstillinger, ornamenter og dekorationsdetaljer, figurer og billedgrupper, som på forskellig måde har berøringspunkter med he-

raldikken, f. eks. ved at kaste lys over de »lærde«, symbolmættede våbener, som opstod i denne periode og senere.

Blandt det smukkeste i bogen er billedet af en dejlig enhjørning, springende i et papegøje-prydet lindetræ. Af hensyn til evt. interesserede ville jeg gerne have meddelt billedets figur-nr., men forfatteren har ikke gjort dette let. Til de 54 illustrationer har han kun anvendt i alt 16 numre. Op til syv forskellige illustrationer må derfor dele samme nr., fire illustrationer har slet intet nummer fået, og numrene sidder ikke i nummer-orden!

S.T.A.

Skotlands Heraldik

C. R. MacKinnon of Dunakin: *Scotland's Heraldry*; 127 sider, 39 illustrationer. Collins, London, 1962. Pris: sh 5/-.

For den, der vil sætte sig ind i den specielle skotske heraldik, og som ikke har tid eller lyst til at fordybe sig i de store, men også dyrere værker om emnet, foreligger nu en kort, klar og meget læseværdig bog.

I bogens 10 kapitler redegøres bl. a. for *Lord Lyon King of Arms's* beføjelser og ansvar. Hos nogle forfattere, bl. a. L. G. Pine (*Heraldry and Genealogy*), er Lord Lyon karakteriseret som skotsk våbenkonges svarende til Englands *Garter King of Arms*. Dette er ikke rigtigt. Lord Lyon er absolut selvstændig og står kun under den engelske (skotske) Dronning, hvorimod *Garter King of Arms* sorterer under *the Earl Marshal*, hertugen af Norfolk. Lord Lyon er en såkaldt *Great Officer of State*. Han er bl. a. ansvarlig for det officielle statsceremoniel i Skotland. Han er dommer og kan som sådan idømme bøder for uretmæssig anvendelse af våben.

Et kapitel omtaler ganske kort de forskellige bestanddele, hvoraf et våben består, med særlig hensyntagen til skotsk praksis. Man sættes ind i arvereglerne for skotske navne, titler og våben. Endvidere omtales reglerne for tildeling og fremgangsmåden ved indregistrering af våben.

Et afsnit beskæftiger sig med det skot-

ske kongevåben, hvor man særligt fæster sig ved, at det skotske kongebanner foruden selvfølgelig at anvendes af Dronningen, også kan anvendes af de ganske få personer, der ved forskellige lejligheder repræsenterer Dronningen personligt.

Som tillæg til bogen findes en liste med navne og titler på de 76 overhoveder for Skotlands klaner.

Borg

Frisland

Goslar Carstens: »Wappen und Wappenmarken in Nordfriesland«. Jahrbuch des Nordfriesischen Instituts, Band IV, 1955/56; 271 sider, 92 tavler. Fås også separat, indbundet: DM 7.20.

I tilslutning til Hans Krags artikel om »Den halve frisiske ørn« i HT nr. 5, side 205, med dens litteraturhenvisninger kan der gøres opmærksom på dette omfattende nyere værk. Bogen giver en grundig redegørelse for emnet, idet dens i alt 1106 figurer (våbener + bomærker) alle er omhyggeligt kommenterede; endvidere findes indledende afsnit om f. eks. *Wappen als Kulturgut, Wappenvergleich*, etc.

Iser sidstnævnte kapitel har interesse i forbindelse med Hans Krags artikel. Her citeres nemlig yderligere forskellige opfattelser af ørnens oprindelse, ligesom oplysningen om det påståede privilegium fra Karl den Store stedfæstes. Det fremhæves, at der er stor forskel mellem syd- og nordfrisiske våbener, og det slås fast, at »Das Adlerwappen ist... für Nordfriesland bedeutungslos«. Dette motivs forekomst i forskellige moderne våbener kritiseres.

Værket indeholder adskilligt af interesse for Danmark, således en omtale af Christian 4.s hofkemiker *Peter Payngks* våben, der tidligere også er beskrevet i August Fjelstrups bog om denne.

Den kendte slesvigiske maler *Jürgen Ovens'* og flere slægtnings våbener afbildes. Det er interessant at se, hvorledes kun våbenets 2. felt går igen fra mand til mand, mens f. eks. *Jürgen Ovens* med en

allusion til sin profession i 1. felt fører »3 Malerschilde«, et mærke som også langt senere kan ses herhjemme f. eks. i et af Fr. Britzes exlibris, og den dag i dag på bindet af håndbogen »Malererhvervet i Danmark«.

Blandt frisiske våbener finder man ret ofte — således netop hos familien Ovens — bogstaver som bestanddele af motiverne. Sådanne bogstavkombinationer er efter indhentet oplysning fra forfatteren utvivlsomt begyndelsesbogstaver til latinske sentenser, altså »devises littérales«, men er desværre tit umulige at opløse.

Skal der rettes en kritik mod noget i værket, må det blive tavlerne, hvis udførelse (tegnet med ens skjoldform og uden hjelm) kan synes lovlig skematisk. Alligevel kan bogen varmt anbefales for det indblik, den giver i den omfangsrige frisiske heraldik uden hjemmel i patenter og våbenbreve.

P.H.

Finlands Riddarhus

»Vårt Riddarhus. En presentation av Riddarhuset i Helsingfors«, under redaktion af Marius af Schultén, Torsten G. Aminoff og Kurt Antell; 72 sider med talrige illustrationer. Skrifter utgivna av Finlands Riddarhus nr. 1, 1962.

I 1626 inkorporerede kong Gustav Adolf »hela ridderskapet uti Sverige och Finland« i et »riddarhus«. Efter skilsmissen fra Sverige 1809 dannede den i Finland bofaste adel o. 1818 sit eget riddarhus, som i 1862 kunne flytte ind i egen bygning i Helsingfors. I 100-året for denne begivenhed har den finlandske Riddarhusdirektion udsendt en bog om Riddarhusbygningen.

Størstedelen af bogen udgøres af bygningshistorie og en gennemgang af Riddarhusets portrætsamling. Af særlig interesse for dette tidsskrifts læsere er Torsten Aminoffs kapitel om »Riddarhusets genealogiska och heraldiska samlingar«. Disse samlinger består først og fremmest af stamtavler og andet genealogisk ma-

teriale vedrørende de slægter som udgør *Finlands riddarskap och adel*: de svenske adelsslægter som i 1809 var bosatte i Finland, samt de adelsslægter som siden blev naturaliseret eller adlet af Finlands storfyrste (= den russiske zar). Tilkomsten af nye adelsslægter foregik lige til 1912. En særlig værdifuld del af samlingerne består af afskrifter af kirkebøger fra Tallin (Reval) og Narva.

Alle medlemslægters våben er registreret på Riddarhuset. Ved nykomponerede våbener besidder arkivet dér tillige i mange tilfælde skitser og udkast. Af stor interesse er en samling originale *sköldbrev*, i alt ca. 150, strækkende sig over fire århundreder; godt halvdelen er finlandske, resten svenske og enkelte udenlandske. To af disse våbenprydede adelsbreve gengives i bogen, for ætterne *Tawast* 1588 og *Ehrnrooth* 1687. Blandt bogens øvrige illustrationer kan nævnes en heroldsdragt fra 1809.

S.T.A.

Västgötsk herrgårdskronika

Vår medlem fd. majoren i armén E. E. Malmgren har fremlagt resultatet av ett tioårigt forskningsarbete i boken *Frälsegårdar i Sjuhäradsbygden* (Ekeskogs Bokhandel, Ulricehamn, i distribution, Ulricehamn 1961; 238 sidor, ill.; pris Skr. 19:-, inb. 26:-). Boken behandlar härads- och sockenvis de talrika säterierna i den gamla gränsbygden emellan Sverige och Danmark i södra Västergötland och deras ägare genom tiderna, varvid många kända adelsätter passera revy. Ehuru främst en kulturhistorisk bok, innehåller den även åtskilliga heraldiska uppgifter. Avsaknaden av ett register försvårar dock dess användning såsom referensverk vid vapeninventeringar o. dyl.

IBland det rika bildmaterialet märkes ett praktfullt begravningsvapen i Ljung-sarps kyrka »för hans Kongl. Mts Troman och Öfverst Luitnant ... Ädle och Wälborne Herr Bengt Belfrage...» (nr 782).

Den intressanta boken kan erhållas hos förf., adress Ulricehamn, om ovannämnda belopp, vartill kommer omsättningsskatt å kr. 1.25 resp. 1.70, insättes på postgiro-konto 32 26 46.

L.P-n.

Minnesangere

Die Minnesinger in Bildern des Manes-sischen Handschrift. Mit einem Nachwort von Elisabeth Karg-Gasterstädt, Insel-Verlag, Frankfurt am Main 1962 (Insel-Bücherei Nr. 450); 24 farveplancher og 9 tekstsider. Pris: ca. 10 Dkr.

Det Manesiske Håndskriftet — også kaldet Heidelberg Håndskriftet — menes udført kort efter år 1300 i Zürich, formentlig på bestilling af rådsherren Rüdiger Manesse og dennes søn Johannes. Ved udførelsen har medvirket fem skrivere og tre miniature-malere. Håndskriftet befinder sig — efter gennem tidene at have ført en omflakkende tilværelse — nu i Universitetsbiblioteket i Heidelberg. Den særprægede tyske Minne-lyrik har næppe større interesse for heraldikeren, men langt den overvejende del af de 137 illustrationer indeholder nogle af middelalderens vakreste eksempler på heraldisk kunst.

Den foreliggende udgave bringer 24 gode farvereproduktioner fra håndskriftet. Billederne er desværre ikke udvalgt blandt de heraldisk mest spændende, og den efterfølgende, ganske korte tekst beskæftiger sig kun periferisk med våbenbillederne. Udgaven, der fremtræder i forlagets kendte lommeformat, er et nytryk af en udgave fra 1930erne, og der er håb om, at »Zweite Folge« (Insel-Bücherei Nr. 560) også snart vil blive genudsendt.

Skulle den lille bog vække lyst til et nærmere studium af håndskriftets *heraldik*, må man i dag gå forveges til boghandlaren, men måske biblioteket kan skaffe: *Zangenmeister, Die Wappen, Helmzierden und Standarten der grossen Heidelberger Liederhandschrift* (1892).

Haxt.—

Familie Historie

I oktober 1962 så endnu et genealogisk-heraldisk tidsskrift dagens lys. Det er »Family History«, som udgives og redigeres af Cecil R. Humphery-Smith (medlem af SHS), 58 Northgate, Canterbury, Kent, England. »Family History« udkommer seks gange om året og koster for et år 32 shilling. Første nummer er på 32 sider, rigt illustreret, delvis i farver. Format: 21 × 30 cm.

»Family History« er på en måde organ for det samtidigt oprettede *Institute of Heraldic and Genealogical Studies*, hvis optimistisk formulerede hovedopgave er at udarbejde fælles registre — ordnet efter fornavne, efternavne, og kronologisk — over de ca. 250 millioner personer, som findes nævnt i kirkebøgerne for Englands 11–12.000 sogne, fra deres begyndelse indtil o. 1840! Under dette titaniske arbejde vil der naturligvis fremkomme mængder af hidtil upubliceret materiale af genealogisk, heraldisk og mere almindelig historisk interesse, og det er især et udvalg af dette materiale, som skal udgøre indholdet i »Family History«.

I dettes første nummer er indholdet fordelt omtrent ligeligt mellem genealogiske og heraldiske kildedokumenter, i tid strækkende sig fra 1400- til 1800-tallet. Det meste er selvsagt engelsk, men der bringes dog også fire nederlandske anetavler fra 1500-tallet, prydet med over 100 våbentegninger, ret primitive, men i farver.

S.T.A.

Narrestreger

Motley Heraldry, by The Fool of Arms, edited by C. W. Scott-Giles, Tabard Publications Ltd., London (uden år), 44 sider, 90 illustrationer i sort eller rødt. Pris: sh 15/-.

Forbindelsen mellem lyrik og heraldik er — som man bl. a. ser det i det Manesiske Håndskrift — lige så gammel som heraldiken selv. Minnesangene er kærlighedsdigte, der — skabte i ridderskabets kredsløb — naturligt illustreres med scener

fra digtene, og som scenens rekvisitter indgår ridderens »værktøj« — herunder hans våbenskjold. Senere er opstået en digtning, der har selve heraldiken som emne, og som illustreres med våbentegninger. Ofte har denne genre — lad mig kalde den »lyraldiken« — et humoristisk eller let satirisk anstrøg. I sin nutidige form har genren allerede været præsenteret i HT nr. 6 med *Boutredningsmannens* morsomme digt: *Kommunens styrelse var samlad* ...

Også det engelske heraldiske tidsskrift: *The Coat of Arms* har fra tid til anden bragt eksempler på lyraldik, og det er versene fra dette tidsskrift, der nu er samlet og udgivet som en — navnlig i teknisk henseende — meget smuk lille bog med titlen: *Motley Heraldry* (hvilket vel nærmest må oversættes til: Heraldik i Narredragt).

Den lyriske præstation er jeg ude af stand til at bedømme. Den bundne form, en vis tradition og det særlige emne har medført et ordvalg og en ordstilling, som for mig har nødvendiggjort en så udstrakt brug af ordbog, at »poesiens vinger« kun formåede at løfte mine hænder til skrivemaskinen. Selv om man måske ikke får alle tekstens pointer med, kan man dog stadig fryde sig over de ypperlige våbentegninger, der alle på een nær er tegnede af C. W. Scott-Giles selv. Bogens tekst og index blasonerer alle forekommende våbener på nær to. De to våbener er narrens og Scott-Giles'. De er gengivet sammen under en narrehætte. Slægtskabet mellem »The Herald« og »The Minstrel« er kendt bl. a. fra Sir Anthony Wagners bog: *Heralds and Heraldry* (2nd edition, Oxford 1960), men kan narren accepteres i familien? — Scott-Giles er klar over problemet og kommer eventuel kritik i forkøbet ved i bogens forord at give *The College of Arms* en uforbeholden undskyldning — men narren får alligevel det sidste ord:

Kast al min dårskab for vinde,
blandt avnerne vil du dog finde
et gran af sandhed.

Haxt.—

[DA] Dette materiale er beskyttet af ophavsret. Det kan downloades, lagres og udskrives til personlig brug og til ikke-kommerciel brug i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbejdning, tilgængeliggørelse samt fremstilling af kopier er ellers kun tilladt i det omfang, der følger af lov eller aftale.

[NO] Dette materialet er beskyttet av opphavsrett. Det kan lastes ned, lagres og skrives ut for personlig bruk og for ikke-kommersiell bruk i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbeidning, tilgjengeliggjøring og fremstilling av kopier er ellers bare tillatt i den grad som følger av lov eller avtale.

[SV] Detta material är skyddat av upphovsrätt. Det får laddas ned, sparas och skrivas ut för enskilt bruk samt för icke-kommersiellt bruk i samband med undervisning och forskning. Bearbetning, tillgängliggörande samt framställning av kopior är i övrigt bara tillåtet i den utsträckning som följer av lag eller avtal.

[EN] This material is protected by copyright. It may be downloaded, saved and printed for personal use and for non-commercial use in connection with teaching and research. Altering, making it available or producing copies is otherwise only permitted to the extent that follows from law or contract.